

Česko-lužický

Ročník XIX
Číslo 3/březen 2009

věstník

Clemens Škoda

Lubosć

Lubosć – wulke předewzaće,
njewidžiš ju, hdyž sy ju sył,

tych začułow najrjeńše hraće,
widžeć budžeš ju, hdyž sy ju žnjał,

a spóznać, hdyž ju zabudžejo zhubiš,
bolosć, hdyž wěš, štož sy na njej měł.

Láska

Láska je velká, přitom roste v skrytu,
nevidíš ji, když teprv seješ ji,

nejkrásnější hru vroucích citů
uvidíš potom v době šťastných žní,

a poznáš, když ji zapomínáš, ztrácíš,
bolest, když vidíš, co jsi ztratil s ní.

Z rukopisu přeložila Zuzana Bláhová-Sklenářová.

*V předcházejícím čísle jsme představili báseň autorky střední generace – redaktorky Serbských nowin Milenky Rječcyny. Autor básně (*1984) se řadí mezi mladou generaci Lužických Srbů, kteří plně využívají moderních médií, je fanouškem elektronické hudby, má vlastní internetové stránky www.miliduch.de, často píše i na lužickosrbský portál interserb.de. Od roku 2008 pracuje jako mluvčí (kamenec-ké) Hórnikovy župy Domowiny.*

Jeden semestr studoval v Praze. Je členem SPL, v roce 2007 např. pomáhal při organizaci Serbského nalěća.

BJEZ WČERAWŠEHO DNJA NJEJE JUTŘIŠEHO

Timo Meškank wo kóncu swobody 1961

Wućeck z realnosocialistiskeje mizery hišće do 1961 bě – mjenujcy Nawječorna Němska. W lětach wot 1949 do 1961 wopušćichu někak tři miliony stačanow Němsku demokratisku republiku. Mjez nimi bě tójšto Serbow. Ideologiski čišć knježaceje strony, kotryž namaka swój wotbtyšć we wučisćenju institucijow zjawneho žiwjenja wot t. mj. byrgarskich elementow, da mnohich čěkać. K tomu přinđže kónć 50tych, spočatk 60tych lět wunuzowana kolektiwizacija ratarstwa, kotraž rubi srjedźnemu stawej na kraju žiwjenski zakład a zniči samostatne burstwo jako socialnu worštu towaršnosće. W přenimaj dwěmaj tydženjomaj awgusta 1961 přesydli so nimale 50 tysac wobydlerjow z narańšeho džěla Němskeje do nawječorneho.

Na tych, kotřiž džělach w zjawnosći a so njeklonjachu knježacej ideologiji, měrješe so wša hida nowych knjezykow. Wuznamny wopor tehdomnišich počinanjow w Serbach bě mjez druhim Jan Krawc, intendant powołanskeho Serbskeho ludoweho džiwadla (SLDž). Kónć lěta 1957 zasudžowaše kulturny funkcionar Beno Šořta w nowinskim přinošku Noweje Doby Krawca a jeho wuprajenja, wozjewjene w časopisu Rozhledze. Nichtó njepřeje, zo nimaja jewišća, rekwizity, rumnosće, wobstatk hrajerjow atd., wěsty wuznam za džiwadlo. Prašenje socialistiskeje kultury pak njerozsudži so w někajkich rekwizitach, ale jeničce we wědomju tych, kiž kulturu pľódza abo posrědkuja. Štóż njesteji stronu k na-

šemu socialistiskemu porjadej, štóż njepřipóznawa towaršnostnu funkciju a rólu wuměłstwa při natwarje socializma, štóż smoka so z jednej abo tež z dwěmaj nohomaj hišće po blóće byrgarskeje dekadency, budže lědma reprezentant socialistiskeje kultury. Hdyž chcemy potajkim namakać woprawdžite přičiny za njespokojacu džělawosć SLDž, potom njesměmy za nimi slědźić w komorce rekwizitow, ale w komorce wědomja. Krawc bu w februarje 1958 w Budyšinje zjawnje a w přitomnosći serbskich džiwadźelnikow zasudženy a na to z džěla pušćeny. Do spočatka noweje hrajeje doby so wón spočatk julija samsneho lěta rozsudži, w Nawječornej Němskej so za nowym přistajenjom w džiwadle rozhladować.

Naš nan nošeše so tohorunja z mysličku, w nawječoru nowe žiwjenje započinać. Wudžeržowaše hižo ze studentskich lět zwiški k tamnišim wysokim šulam, wosebje k Swobodnej uniwersiće w Berlinje. Znaty slawist, profesor Max Vasmer, kiž bě po wójnje hišće krótki čas na Humboldtowej uniwersiće wuwučował, džělaše wot 1949 do swojeho emeritowanja 1956 w swobodnym džělu Berlina. Wón, Serbam z dowójnskich lět přichileny, by jeho spěchowat a chiba do Köllna dale posrědkował, k swojemu šulerjej. Tutón, slawist Reinhold Olesch, Serbow a situaciju w Serbach derje znaješe, bě džě jako direktor instituta za slawistiku Lipšćanskeje uniwersity po založenju Instituta za sorabistiku 1951 zdomom jeho přěni komisariski wjednik – prjedy hač

so 1953 do nawječora přesydlí. Naš nan pak njebě bohužel rozsudženeje powahi. Přejara mačerny syn njezwaži sej, třebny krok sčinić, ale spyta sej wosobinsku swobodu w nowym powoňanju wodobyć. Wot 1. apryla 1961 džětaše swobodnopowołansce jako tołmačer, přetožowar a pućowanski wjednik za najwšelakoriše towaršnostne organizacije w Naraňšej Němskej. Tola 13. awgusta 1961 bě kónc swobody. Pasle běchu so zawrěli, kófer w Berlinje hižo njedosahujomny. Spyta so tuž poměram přiměrić, woženi so a namaka wot 1. měřca 1964 krute přistajenje jako lektor za pólsčinu, čěščinu a ruščinu w tołmačerskim instituce Lipšćanskeje uniwersity. Třiceći lět uniwersitneho džěta njezawostajichu w zjawnosći hłuboke slědy. Na tym tež ničo njezměni, hdyž pisa so w lónšim Rozhledze w zwisku z jubilejnymi narodninami Doris Teichmannoweje: Wobžěliła jo se teke na ekskursijach za Serbski rěcny atlas w srježnej a Dolnej Lužicy gromaže z pózdžej wuznamnymi sorabistami kaž Frido Michałk, Helmut Faska abo

Marko Meškank. Jenički, kiž jemu 2003 posmjertne wopomnjeće wěnowaše, bě Jiří Mudra w Česko-lužickim wěstniku. W domiznje pozabyty, w cuzbje česćowany – tež to je wuslědk 40lětnje komunistiskej diktatury we wuchodnej Europje.

Słowniček: nawječorny – západní, stačan – občan, tójšto – řada, wotblyšč – odraz, zjawny – veřejný, byrgarski – buržoazní, čěkać – utíkat, wunuzowany – vynucený, ratarstwo – zemědělství, rubić – ukrást, kraj – (v kontextu) venkov, burstwo – selský stav, woršta – (v kontextu) vrstva, towaršnosť – společnost, naraňši – východní, hida – nenávist, knjezyk – pán (pejorativně), wopor – oběť, intendant – ředitel divadla, wuprajenje – vyjádření, přěć – popírat, posrědkowac – zprostředkovávat, porjad (v kontextu) – řád, připóznawac – uznávat, natwar – výstavba, lědma – sotva, slědžić – pátrat, spěchowac – podporovat, pasle – past, slěd – stopa

ČESKO-LUŽICKÝ SEMINÁŘ (8)

Touto úvahou uzavíráme sérii referátů Mezinárodního semináře české a lužickosrbské kultury, který se uskutečnil ve dnech 7.–13. května 2004 na FF UK, v Záhvozdě (na Liberecku) a Budyšině. Další podrobnosti najdete ve stejnojmenném článku Vladislava Knolla v ČLV 2004/6. Kvůli rodinným problémům nakonec nebyly v tištěné podobě dodány dva z kašubských

příspěvků: Agnieszka Bradtke: *Muzyka Kaszubska* a Paweł Szczępta: *Rozwój kaszubszczyzny literackiej*. Redakce se rozhodla nezařadit do tisku příspěvek Przemysława Mrugacze: *Hradištní osídlení v Dolní a Horní Lužici* kvůli neúplnosti zdrojů. Zájemci jej najdou na internetu na adrese <http://www.sweb.cz/tyras/sem>.

ČESKO-LUŽICKÉ STYKY OD NEJSTARŠÍHO OBDOBÍ DO 19. STOLETÍ

Krátká zjednodušená charakteristika z pohledu Poláka

Mgr. Kinga Kijo

Úvod

Lužičtí Srbové podobně jako Češi patří do skupiny západních Slovanů, jejich jazyky a kultura jsou si tedy navzájem podobné. Slovanské kmeny udržovaly vzájemný kontakt od nejstaršího období osídlení nového území. Dokládá to například hradiště u Loučné na Frýdlantsku (ze středohradištního období), které pravděpodobně sloužilo ke střežení cesty procházející v jeho blízkosti. Společenství usídlené v pravlasti Slovanů se rozpadlo kolem 6. století. Hranice oddělující regiony Čech a Lužice se objevila zhruba v 10. století a do období kolonizace ve 13. století byla dosti nejasná. Vytvoření hranic jednotlivých kmenových celků bylo spojeno s počátky státotvorného procesu. Polabským Srbům se ale nikdy **nepodařilo vlastní státnost vybudovat** – prvním jednotným útvarem byla **Míšeňská marka** vytvořená německými feudály Svaté říše římské –, i když právě v době tlaku ze strany říše v 10. století vznikla propracovaná síť slovanských hradišť. V minulosti byli severní Srbové součástí Svaté říše římské národa německého, ale po mnoho staletí byla nejvýchodnější část srbského území ve společném soustátí s Čechy a Lužice náležela českým panovníkům, třebaže držitelé vrchnostenských pravomocí na jednotlivých panstvích byla místní šlechta, města a církevní instituce (převážně) německého jazyka.

Nejranější období

Písemné prameny uvádějí, že kolem r. 880 navázala část srbských kmenů úzké politické vztahy s Velkou Moravou – prvním mocným slovanským státem. Jejím zhroucením (před rokem 907) zmizela moc, která ve slovanském prostředí vytvářela určitou protiváhu expanzi Východofranské říše; postavení Lužických Srbů se značně zhoršilo. Zajímavá je tradice, že do Lužice pro-

nikl **vliv cyrilometodějské misie**. Ostatně nelze vyloučit, že právě proto zdejší lid nebyl tolik pronásledován šířiteli křesťanské víry. (Německá vrchnost akceptovala křest, byť jiného původu.) Lužickosrbský buditel Michał Hórnik navíc tvrdil, že cyrilometodějská tradice umožnila Lužickým Srbům uniknout fyzické likvidaci. O tom, že se cyrilometodějské kulturní vlivy dostaly do Lužice, můžeme usuzovat mimo jiné také z lidové tradice, která zachovala například zmínky o procesích na vrchol Javorníku (něm. *Jauernick*, poblíž Zhořelce). První kostel zde byl údajně založen už v roce 967, i když historické doklady pocházejí až z 12. století a od 15. století je zde dokonce doloženo patrocínium sv. Václava. Během těchto procesí se zpívala píseň o božím milosrdenství, jejíž základ hledá ruský literární vědec A. N. Pypin (A. N. Pypin, V. D. Spasovič, *Historie literatur slovanských II.*, Praha 1882, str. 496) v *Hospodine pomiluj ny*. Máme rovněž právo se domnívat, že náboženská terminologie v lužické srbštině je shodná s českou a nepochází z němčiny. Podobně přijala náboženskou terminologii z češtiny také polština. V případě Polska víme, že christianizace začala v období Velké Moravy na území kmenů Vislanů a polský kníže Měšek I. přijal r. 966 křest od Čechů. V návaznosti na Čechy se rozvíjela také polská církevní organizace a přejímala se pojmenování kultovních předmětů. Může to znamenat, že i Lužičtí Srbové přijali křest od Čechů a současně s ním také náboženskou terminologii. Zájemce odkazují na studii Antonína Frinty *Bohemizmy a paleoslawizmy w tużiskosrbskiej křescanskej terminologii a jich wuznam za stawizny* (Lětopis A/2, 1954, str. 104–139).

Jistě není bez zajímavosti, že podle jedné ze dvou hypotéz byla srbského původu i **první slovanská světice Ludmila**. Podle českého historika Dušana Třeštíka v latinských svatoludmilských

legendách stojí, že svatá Ludmila byla *dcera vévody z provincie Melcenses*, což se vykládá tak, že pocházela z Mělnicka, logičtější však je, že pocházela z Milčanska, protože v době života svaté Ludmily se Mělník nazýval *Pšov* a pojmenování Mělník je pozdější. Staroslověnská legenda přímo uvádí Ludmilu jako dceru srbského knížete. Další ženou, která pocházela z oblasti poblíž dnešní Lužice a zapsala se do českých dějin, byla kněžna Drahomíra, původem z kmene Stodoranů, sídlících v okolí dnešního Braniboru (něm. *Brandenburg*). Polabskoslovanského původu je pravděpodobně také jméno Boleslav. Česky toto jméno zní Václav. První část – slovo *bole* – znamená staročešky *více*. Takže oba synové Drahomíry měli ve skutečnosti stejné jméno, ale starší českého původu a mladší „srbského“.

V polském státě

Na počátku 11. století se Lužice dostala na krátkou dobu **pod vládu polského Boleslava**, později nazvaného Chrabrým, ale soužití se sousedním slovanským státem brzy skončilo a území bylo připojeno roku 1031 ke Svaté říši římské. Z písemných zmínek a zřejmě i lidových písní (např. *Serbja so do Němcow hotowachu*) lze vyvozovat, že Lužičtí Srbové polského krále podporovali a válčili spolu s ním proti Němcům. Polský panovník si Lužické Srby oblíbil. Pravděpodobně měl za ženu princeznu (knížecí dceru) pocházející ze země Milčanů.

Je tu však také druhá strana téže mince. Je možné s velkou pravděpodobností říci, že Lužičtí Srbové skutečně jen získali tím, že nebyli dlouho součástí polského státu. V polském státě by Lužické Srby mohl potkat osud mnoha jiných slovanských obyvatel sjednocených pro změnu pod bílo-červeným národním praporem, např. kašubských Slovinců, Mazurů a také východních Slovanů, tedy v Polsku žijících Rusínů a Ukrajinců. S ohledem na příbuznost slovanských jazyků by soužití Lužických Srbů s Poláky od 11. století do současnosti pravděpodobně způsobilo celkovou polonizaci Srbů v Lužici. Jejich jazyk by byl patrně považován za nářečí polštiny, a tím by byla zpochybněna jeho svébytnost. Popolštění Lužických Srbů by asi bylo poměrně snadným procesem. Polská kultura značně pohlcuje všechny ostatní, které se nacházejí na jejím území. Pro popsání této vlastnosti může posloužit obraz vědra s barvou. Pokud do velkého vědra s jednou barvou vlijeme trochu jiné barvy, odstín barvy ve vědru se příliš nezmění, a to dokonce ani tehdy, když je barva neutrální čili bílá. Odstín barvy v „polském kulturním vědru“ není neutrální. Polská kultura je vyspělá a nezávislá, nemění se vlivem malých kultur.

Nejvíce pocítují ignorování své kultury a jazyka **Kašubové**. Poláci jejich přítomnost skoro vůbec nevnímají, v Polsku se prezentuje tendenčně falešný obraz monolitní polské kultury. Kulturní elita se tváří, jako kdyby se Lemkové po vysídlení v rámci akce *Wista* rozplynuli, a Kašubové se samozřejmě ve vsích na západním pobřeží dorozumívají nadále nářečím polského jazyka. Opravdu média stále informují, že kašubština je jen nářečí, které je z neznámých důvodů tak odlišné, že je celkem nesrozumitelné pro Poláka. Co na tom, že každý, kdo ovládá jen polštinu, spíše rozumí česky, slovensky, ukrajinsky a dokonce slovensky a tomuto „polskému nářečí“ není schopen porozumět, tak velmi je odlišné od polštiny. Zde vidíme, jak výsostně politický je proces vytváření spisovného jazyka.

Stejně zajímavé je, že podle průměrně vzdělaného polského žáka Kašubové žádnou vysokou kulturu nemají, protože *po kašubsku* jsou nanejvýš jen sledě. Slezané jsou mnohem více viditelní, zvláště když jsou prezentováni v televizi jako zábavný folklór v podobě komického bývalého horníka. Přitom Slezsko, Kašubsko a oblast Lemků mohou nabídnout cosi více než jen folklór. Kde je literatura, materiální kultura, zvyky? Samotná skutečnost, že Kašubové, Slezané a částečně také Lemkové nezmizeli z jazykové

mapy Polska, je svým způsobem výjimkou. Je to způsobeno tím, že se rozvíjeli v izolaci a vytvořili si proti polské kultuře obranné mechanismy. Možná ale Polsko se Srby by bylo zcela jiné. Pro srovnání: česká kultura reaguje na stejné podněty úplně jinak, lze ji přirovnat ke koberci. Pokud se do koberce vetká jedna nitka jiné barvy, bude ji vždy vidět, možná ne z dálky, ale z blízka určitě, má své stálé místo a nezaniká.

Lužičané pod českou Korunou

Vraťme se ale k hlavnímu tématu, tedy k společné historii Lužičanů a Čechů. Pokud jde o tuto vazbu, spojení s českým státem přineslo Lužickým Srbům řadu kladů. V **první fázi**, která trvala od roku 1076 s přestávkami až do roku 1253, Horní Lužice (Milčansko nebo jeho části) náležela k Čechům, ale zájem českých králů o toto území se projevoval spíše např. v povyšování stávajících sídel na královská města (Lubij, Žitava, Zhořelec), zakládání a podpora zdejších klášterů (zejména Mařidol, založený patrně na podnět Kunhuty Štaufské, manželky Václava I.) a také ve složitých jednáních o vedení hranice mezi pražskou a míšeňskou diecézí, která vyvrcholila roku 1241. Na druhou stranu šlo o **sporné okrajové území**, které bylo různě děleno, dávano v zástavu apod. Nedošlo zde však k likvidační formě kolonizace a vytlačení Srbů na okraj společnosti jako v západní části Míšeňské marky a na dalších územích západně od Lužice, postižena byla pouze města a řídice osídlená oblast Lužických hor.

Roku 1319 Horní Lužici opět získal Jan Lucemburský a jeho syn **Karel IV.** připojil v roce 1373 i Lužici Dolní. Českou pozici upevnil začleněním Lužice do svazku **zemí Koruny české**. Karel IV. usiloval v rámci Svaté říše římské o pokojné soužití slovanského a německého živlu a roku 1356 vydal Zlatou bulu, která **zrovnoprávovala slovanské obyvatele Lužice s německými**.

Za husitské revoluce se na český trůn vrátil Zikmund Lucemburský, za jehož panování se svazek s českými zeměmi rozvolnil. Hlavní hybnou silou zde byl **spolek Šestiměstí** (Budyšín, Kamenec, Lubáň, Lubij, Zhořelec, Žitava), který byl založen v roce 1346 proti nájezdům loupeživých rytířů; spolu se šlechtou stál za husitských válek na straně Zikmunda. Jediným důkazem **vlivu husitského učení** na Lužické Srby je příběh budyšinského městského písaře Pětra z Příšec (1400–1430), přívržence husitů, který jim v době obléhání Budyšína roku 1429 předával zprávy a chtěl jim tajně otevřít bránu. Byl však prozrazen a popraven. Obyčejní lidé byli vtaženi do bojů mezi Šestiměstím a husitskými vojsky a největším praktickým důsledkem husitských válek pro obyvatelstvo Lužice bylo dobytí Kamence, Lubije, Gubina a dalších měst husity a zpusťování jejich okolí.

V době pohusitské nastala politická krize, kdy od Koruny české odpadlo území Chotěbuzska (1462) a katolická opozice proti králi Jiřímu z Poděbrad zvolila s papežovou podporou za vzdorokrále uherského šlechtice **Matyáše Korvína**; k němuž se spolu s Moravou a Slezskem přidali i lužičtí stavové. Panování Matyáše Korvína dodnes připomíná dílo lužického kameníka a sochaře mistra Brikciho (Briccius Gauske, snad původem z Husky), které dodnes zdobí bránu budyšinského hradu (Ortenburg). Díla tohoto pozdně gotického umělce najdeme například i v Kutné Hoře (Kamenný dům). Jiří s Matyášem vedl vleklou válku, zemřel však dříve, než byla skončena a jeho nástupce Vladislav II. Jagellonský Matyášovým požadavkům ustoupil, takže Lužice se dostala pod vládu českého krále až po Matyášově smrti. V době nástupu Habsburků na český trůn již byl intelektuální a kulturní osud Horní a Dolní Lužice až do 20. století nerozlučně spjat s osudy českých zemí. Nezávisle na politickém uspořádání byl český král pro běžného Lužického Srba spíše vzdáleným panovníkem, protože fakticky mu **vládla místní vrchnost** – a ta byla **německá** – a slovanští (i němečtí) Lužičané se mohli nanejvýš dovolávat svých práv u zemského správce (fojta).

Intelektuální vliv Čechů

Z předcházejícího výkladu dějin vyplývá, nakolik těsné byly vzájemné vztahy, jaké byly možnosti kontaktů. Skutečně podstatný vliv na lužickosrbskou kulturu měly tedy české vzory. **Karlova univerzita** přitahovala Evropany a intelektuálně ovlivňovala obraz celé střední Evropy. Od jejího založení zde studovali i Lužičtí Srbové a stávali se i jejími představiteli. Do doby **reformace** ale ještě nemůžeme mluvit o vzniku lužickosrbské literatury, jak ji známe dnes. Autoři tehdy psali latinsky, případně německy. Latinsky psal i **Kašpor Peuker** (1525–1602) – tehdejší nejvýznamnější postava česko-lužických styků – který jinak považoval za spisovný jazyk Lužických Srbů češtinu.

Nejvýznamnější osobou lužické reformace byl **Albin Moller** (1541–1618), známý jako vydavatel první lužickosrbské tištěné knihy (1574). Byl všestranným humanistou, který se jako každý vzdělaný člověk zabýval řadou oborů tehdejšího poznání. Kromě jiného vydával kalendáře, a to v německém, českém a polském jazyce. Vycházely i po jeho smrti – ještě v roce 1630 – a peníze na tisk poskytoval také císař Rudolf II. Na tomto příkladě si můžeme ukázat, že česká a lužickosrbská kultura spolu komunikovaly, tehdy ještě na širším regionálním základě. Moller jistě znal vkus českého čtenáře a také českou tradici a kulturu. Znalost českých myšlenkových proudů očividně měla vliv na lužickosrbskou kulturu. V Horní Lužici byl zakladatelem spisovného jazyka překladatel Nového Zákona (1706) panslovansky smýšlející evangelický farář **Michaš Frencl** (1628–1706), potomek českého exulanta. Když při překladu přihlížel k české a polské verzi textu, snažil se i pravopis přiblížit češtině. Nutno však podotknout, že jeho snaha nakonec nebyla úspěšná a v evangelické Lužici se prosadil německý vliv.

Na straně lužickosrbských evangelíků představuje důležitý fenomén rovněž evangelizační působení obnovené **Jednoty bratrské** v Ochranově (1722) a její podpora lužickosrbských věřících v duchu pietismu.

Dalším klíčovým momentem českého působení na lužickosrbskou kulturu byla **protireformace**. Po rozkolu víry v Lužici totiž lužickosrbské katolíci studovali v Čechách, později se soustředili v Praze, která se stala centrem pěstování lužickosrbské kultury a tento vliv byl znatelný ještě po celé 20. století. Je možné říci, že Lužičtí Srbové přetrvávali dosud jen díky tomu, že byli tak těsně svázáni s českými kulturními centry.

Na začátku **třicetileté války** se hornolužické stavy nacházely na straně nekatolických povstalců. Saský kurfiřt Jan Jiří I. byl na habsburské straně, spoléhaje na to, že obdrží náhradou vzbouřenou Lužici. Saská vojska přiměla rebelující Budyšín ke kapitulaci, ale bylo to měsíc před porážkou na Bílé hoře. Jan Jiří I. získal Lužici v dědičné léno, ale **Habsburkové se nároku na Lužici zcela nezřekli**. Vyhradili si právo na ochranu zbylých katolických ostrovů, ze kterých bylo největší panství cisterciáckého kláštera Mariina Hvězda. Díky tomu v protestantské Lužici zůstala **katolická enkláva**. Církevní vrchnost si vymínila, že do Saska nesmí vstoupit jezuité. Jako reakce na tento zákaz byl založen svatostánek v Nové Krupce, kam mohli Lužičtí Srbové vykonávat poutě a měli možnost se zde s jezuitou setkat. Lužickosrbské duchovní, bratři Šimonové, také založili teologický seminář pro Lužičany. Pražský **Lužický seminář** (1706–1922) byl silně spjat s budyšínskou kapitulou a jejími kanovníky; kolegiální chrám v Budyšíně byl zasvěcen sv. Petru, proto se na budově semináře nalézá socha právě tohoto světce.

Praha se od těch dob stala dalším střediskem lužickosrbské kultury, časem se zde rozvinulo prolužické hnutí. Katolická Lužice zůstala kulturně spojena s pražským centrem. Právě v Praze vydal jezuita **Jakub Xaver Ticin** (1656–1693) první tištěnou gramatiku hornolužické srbštiny (1679). Ticin zavedl pravopisná pravidla dle českého vzoru, která následně používali lužickosrbské katolíci. Z inspirace dílem českého jezuita a historika Bohuslava Balbína

povstala rovněž práce zasvěcená historii mariánského poutního místa Róžantu. Dalším významným katolickým spisovatelem byl **Jurij Hawštyn Swětlík** (1650–1729), absolvent olomouckého semináře. Přeložil celou Bibli, nepodařilo se mu ale toto dílo vydat. Prakticky celé lužickosrbské katolické písemnictví bylo poznamenáno českými vlivy (pro porovnání – Polsko se v té době vůbec nepodílelo na rozvoji lužickosrbské kultury, protože toho nebylo schopno z důvodů politických a bylo tehdy příliš vzdálené, jak fyzicky, tak ideově). V Čechách působil rovněž jeden z nejvýznamnějších lužickosrbských výtvarných umělců vůbec: barokní sochař **Mačij Wjačlaw Jakula** (1655–1738), mimo jiné autor některých soch na Karlově mostě.

Období národního obrození

Uběhla léta, po která se katolická a evangelická kultura v srbské Lužici rozvíjela souběžně, a blížil se historický přelom – doba národního obrození a formování lužickosrbského národa. V tomto období česko-lužické kontakty prožívají další vrchol od období reformace v 16. století. Je nutné si uvědomit, že národ v současném slova smyslu je poměrně mladým fenoménem (150–200 let). Na proces utváření lužickosrbského národa měli velký vliv Češi, jejichž model národního obrození působil jako příklad jak pro Lužické Srby, tak pro další slovanská etnika. Hlavní osobností vrcholné fáze národního obrození v Lužici byl **Jan Arnošt Smoler** (1816–1884). Za studií ve Vratislavi se seznámil s tamějšími pedagogy Janem Evangelistou Purkyněm a Františkem Ladislavem Čelakovským, kteří zásadním způsobem ovlivnili jeho národní cítění. Na pozvání Čelakovského vycestoval do Prahy (1842), kde se setkal s ideály národního obrození. Zkušenosti získané v Čechách potom uplatnil v Lužici.

V době, kdy se v Lužickém semináři začali stále více objevovat němečtí studenti, lužickosrbské seminaristé založili spolek nazvaný **Serbowka** (1846), první slovanský studentský spolek v Praze. Studenti se upevňovali v národním vědomí a v rukopisných novinách zveřejňovali své literární prvotiny. Spolek působil pod patronátem významných českých osobností, jakými byli kupříkladu Václav Hanka nebo Karel Jaromír Erben. K posluchačům sdruženým v Serbowce patřil **Michaš Hórnik** (1833–1894), intelektuální vůdce lužickosrbského národa po Smolerově smrti.

Přínos Smolera a Hórnikova pro lužickosrbskou kulturu je nesporný a mnohokrát popisovaný, proto nebudu uvádět obecně známá fakta. Snad jen to, že se jim podařilo překlenout dosavadní náboženské rozdíly mezi katolíky a evangelíky. Je zřejmé, že zůstávali pod českými vlivy, které přenašeli do Lužice. Při vykreslení těchto vazeb je nutné vzpomenout jedno z epochálních českých děl, které se stalo vzorem velmi důležité lužickosrbské publikace. Jedná se o slovník Josefa Jungmanna, který byl předlohou pro lužickosrbský slovník **Křescána Bohuwěra Pfula** (1825–1889). V tomto slovníku z roku 1866 je mnoho bohemismů, ale je nutné mít na paměti, že Pfulův slovník byl dále základem pozdějších lužickosrbských slovníků (postupně se jím inspirovaly slovníky Filipa Řezáka – 1920, Jurije Krale – 1927/1931 a Filipa Jakubaše – 1954).

I romantičtí lužickosrbské spisovatelé pěstovali těsné kontakty s Čechy. Za zmínku stojí pozoruhodná osobnost **Jana Česly** (1840–1915). Studoval v Praze a působil jako lékař v pražské nemocnici. Kontakty s pražskou Serbowkou si podržel i po přesídlení do středočeského Neveklova, kde žil až do své smrti. Psal hlavně milostnou lyriku, balady a romány s milostnou tematikou inspirovan Vítězslavem Hálkem. V roce 1862 přeložil Klicperovo drama *Rohovín Čtverrohý*, které bylo první zinscenovanou lužickosrbskou divadelní hrou. Nejen on byl spojen s pražským centrem. Odchovancem pražské Serbowky byl i znamenitý lužickosrbský romantik **Jakub Bart-Čišinski** (1856–1909). Jeho přínos pro rozvoj lužickosrbské literatury a kultury byl a je neocenitelný, osvojil si evropské i orientální tvary a kultivoval čistotu básnické-

ho projevu. Někteří badatelé navíc tvrdí, že právě on zajistil lužickosrbské literatuře místo v panteonu evropské literatury. Dokázal, že lužickosrbsky je možné psát na nejvyšší úrovni. Kromě toho byl J. B. Čišinski národním buditelem, redaktorem časopisů, symbolem své doby.

Odchovanci Serbowky byli také znamenití autoři jako **Mikławš Andricki** (1871–1908), který přeložil Jiráskovo drama *Gero* (1906) a po vzoru Jana Nerudy přivedl do lužickosrbské literatury fejeton. Dalším autorem, který podléhal českým vlivům, byl **Mikławš Bjedrich-Radlubin** (1859–1930) – autor kratších tvarů: humoresek, bajek, legend, životopisů svatých. V tomto úctyhodném kruhu členů Serbowky se nachází také spisovatel a politik **Jakub Lorenc-Zalěski** (1874–1939).

Na význam českého vlivu v Lužici ukazuje jistě i to, že největší básník Dolnolužičanů **Mato Kósyk** (1853–1940) začal psát lužickosrbsky teprve pod vlivem knihy *Dějiny slovanské řeči a literatury* Pavla Josefa Šafaříka.

Závěr

Je nutno přiznat, že celá řada znamenitých lužickosrbských autorů a činovníků **dovedla svou kulturu k modernosti** a připravili ji na katastrofu 20. století. Lužickosrbská kultura již byla rozvinutá, bohatá a **naplněná českými vzory**. Od přelomu 19. a 20. století již přichází nový fenomén, kdy se Češi jako byli **Adolf Černý**, **Josef Páta** a **Vladimír Zmeškal** přímou pomocí angažují v lužickosrbském kulturním, vědeckém a politickém životě.

Obrazně řečeno tehdejší lužickosrbská kultura připomínala dobrý lužický *tykanc* (koláč) nadívaný skvělými (kulturními) rozinkami, českými rozinkami vyrostlými v Praze. Přirovnání ke koláčům s rozinkami snad nejlépe odpovídá faktickému podílu české kultury na formování kultury lužickosrbské. Lužickosrbská kultura, byť samostatná, **se díky českým vlivům stala bohatší**. Bez české podpory by vypadala úplně jinak.

*Za jazykovou spolupráci děkuji Petru Sikorovi a Radku Čermákovi.
Podtitul článku vložila redakce.*

Doplňující bibliografie:

Zdeněk Boháč, České země a Lužice, Tišnov 1993.

Antonín Frinta, Lužičtí Srbové a jejich písemnictví, Praha 1955.

Rudolf Jenč, Stawizny serbskeho pismowstwa, Budyšin I./1954, II./1960.

Nowy biografiski słownik k stawiznam a kulturje Serbow, Budyšin 1984.

Josef Páta, Lužice, Praha 1946.

Petr Píša, Česko-lužické styky v 1. polovině 19. století, in ČLV XVI/2006, XVII/2007.

Sborník Vladimíra Zmeškala, Praha 2006.

Ewa Siatkowska, Timo Meškank: O języku Łużyczan prawie wszystko. Warszawa 2001.

Ewa Siatkowska, Studia Łużycoznawcze, Warszawa 2000.

Dušan Třeštík, Počátky Přemyslovců, Praha 1999.

Z DOMOVA

Hudební nástroje Lužických Srbů

29. ledna 2009 se konal další členský večer SPL. Tématem přednášky Mgr. Petra Kaliny (Masarykova univerzita v Brně) byly tradiční hudební nástroje Lužických Srbů. Nejprve posluchačům vysvětlil, co si lze pod pojmem „tradiční hudba“ představit. Je to hra na amatérsky vyrobený nástroj, včetně určitých nedokonalostí ve zpracování, kdy hráčem (lužickosrbsky *hercem*) a zároveň nositelem lužickosrbské folklorní tradice je sám Lužický Srb, pocházející z dané oblasti. Písňe pocházejí z původního lidového repertoáru předávaného z generace na generaci (nikoliv z not). Tato hudba byla tedy zcela odlišná od folklorní hudby současnosti vycházející spíše z tzv. „vysoké“ hudby, která má původ v městském prostředí. Mezi tradiční nástroje Lužických Srbů, které jsou pro srbské oblasti typické a u jiných národů se nevyskytovaly, patří těchto pět: *tarakawa*, *měchawa*, *kozof*, *wulke husle* a *kwasne huslički*.

Tarakawa je dechový nástroj, jehož dvojitý plátek je vyroben z rákosu (v Lužici snadno dostupný materiál). Tento nástroj svým tvarem a způsobem tvoření tónu připomíná hoboj. Dnes se již na tento hudební nástroj nehraje, poslední hráč zemřel v roce 1840 a žádný původní exemplář se nedochoval. V současné druhé existenci lidové hudby je tarakawa nahrazena klarinetem. Mezi dudy řadíme měchawu a kozof. Oba tyto nástroje pocházejí ze střední Lužice, z oblasti v okolí Slepého (Schleife). Nástroje mají dvě píšťaly. Těmto lužickosrbským dudám je věnována pozornost například v knize *Der Sorbische Dudelsack* (1993, autor Josef Režný, nar. 1924). Režný je nestorem dudáků a je u nás i daleko za hranicemi považován za jednu z největších osobností a znaleců dudácké hry. Za housle můžeme označit *wulke husle*, někdy nazývané též *serbske husle*, a *kwasne huslički*, se kterými se můžeme setkat také pod označením *slepjanske huslički* (podle místa výskytu ve střední Lužici). Oba tyto nástroje se vyznačují tím, že mají pouze tři struny, původně vyráběné ze střev. *Wulke husle* jsou větší

než housle klasické, jejich vysoké luby je hudebníkovi nedovolují držet pod bradou, nýbrž u těla. Původní výskyt tohoto nástroje je v oblasti katolické Lužice. Hra na tento tradiční nástroj téměř vymizela. Za znovuobnovení tradice vděčíme významnému českému malíři a sběrateli slovanské hudby Ludvíku Kubovi. Ten u mladé lužickosrbské generace v Horní Lužici vzbudil ve 20. letech 20. století opětovný zájem o hru na tento nástroj. Dnes se setkáme i s mnoha kopiemi těchto velkých houslí. Tradiční hra na *kwasne huslički* (kwas = svatba) se ze všech jmenovaných nástrojů udržela nejdéle (50.–80. léta 20. století). Nástroj je naopak poměrně malý – cca. 25 cm dlouhý. Jak již název napovídá, používá se pouze při svatbách, a to ve spojení s dudami. Podle nahrávky, kterou jsme měli možnost si poslechnout, je souhra více nástrojů poměrně obtížná. Je zajímavostí, že materiály a informace o existenci tradiční folklorní hudby v Dolní Lužici se prakticky nedochovaly.

Přednáška Petra Kaliny byla velmi dobře připravena, včetně obrazových ukázek a audioukázek lužickosrbské hudby. Zajímavé téma přilákalo i poměrně dost posluchačů, kterých se sešlo okolo dvaceti. V rámci přednášky i po ní proběhla taktéž zajímavá diskuse.

David Lenk

Seminář v Děčíně

V aule děčínského gymnasia se dne 17. 02. 2009 uskutečnil historicky první seminář o Lužici a Lužických Srbech. Akci zorganizovali studenti této školy, kteří jsou zároveň členy Společnosti přátel Lužice, a jednalo se o velice úspěšný počín. Skupinu šedesáti studentů, kteří, podotýkám, přišli dobrovolně, uvítal Václav Tůma, který zároveň krátce připomenul historii a činnost Společnosti přátel Lužice. Poté se posluchači od Daniela Tůmy dozvěděli základní informace o Lužici, a také něco málo z historie. Následovala recitace básní o údělu lužickosrbského národa, kterou si připravil Ondřej Bleho. Druhou polovinu započal se svými příspěvky o česko-lužických stycích a lužickosrbské literatuře Radek Čermák. Nejočekávanějším hostem byl doc. Timo Meškank, který svým rozbořením současné situace v Lužici sklídl veliký potlesk. Oba pro prezentaci témat využili knihu Radka Čermáka a Giuseppa

Maiella o Lužických Srbech, která je v tisku. Před závěrečnou diskusí ještě předčítali Radek Čermák s doc. Timem Meškankem z Meškankovy básnické tvorby. Nesmíme také zapomenout na hudební vložky v podobě lidových lužickosrbských písní, o které se hrou na flétny postarali Ondřej Bleho a Daniel Tůma. Z dnešní lužickosrbské tvorby si studenti vyslechli skladby Deyzidoxs a Awful Noise. Důležitou částí celého semináře byla i putovní výstava českých knih o Lužici. Na akci naváže výstavka na hlavní chodbě. Seminář i s četnými dotazy trval necelé dvě hodiny a ukončilo ho poděkování profesorky paní Mgr. Dany Náhlíkové, která akci zaštitila. Doufáme, že tato úspěšná akce bude inspirací pro pořádání podobných. **dat**

Přednáška v Miroslavi

Dnešní Lužice, tak zněl název přednášky, kterou přednesl Miroslav Válka neděli 18. ledna 2009 v jihomoravské Miroslavi v tzv. Kruhu místního sboru Českobratrské církve evangelické. Miroslavský Kruh pořádá nedělní setkání pravidelně a jeho náplní jsou buď kulturní pořady, nebo přednášky různého tematického zaměření, které organizačně zajišťují členové sboru v návaznosti na svou profesní orientaci nebo kulturní zájmy. Přednášku o Lužici připravila dr. Lia Ryšavá. Přednášející se ve svém výkladu opřel nejen o historická fakta, která o Lužici a Lužických Srbech zprostředkovává studentům Ústavu evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, ale zejména o poznatky, jež získal během posledního pobytu na Lužici, a to v listopadu minulého roku během studijní cesty, jejímž hlavním cílem byla v Budyšině účast na 134. *schadzowanie*. O této společenské akci, stejně jako o dalších navštívených destinacích podrobně informovalo lednové číslo Česko-lužického věstníku. Přednáška byla provázena obrazovou projekcí, která přiblížila jak základní data z dějin Lužice a vzájemné kontakty mezi Lužickými Srby a Čechy, tak současný život a problémy, s nimiž se nejmenší slovanský národ tvrdě potýká. S tristním osudem lužických vesnic a jejich obyvatel v souvislosti s těžbou hnědého uhlí byli posluchači obeznámeni na základně osobních kontaktů s evangelickým sborem sv. Michala v Grodku. **mv**

Proběhla valná hromada Společnosti přátel Lužice

V sobotu 21. února 2009 se konala v Praze řádná valná hromada Společnosti přátel Lužice (SPL). Jako místo konání byl příznačně zvolen Dům národnostních menšin. V úvodu vystoupil předseda SPL Petr Kaleta, který ve své zprávě o činnosti společnosti zhodnotil uplynulý rok. Zmínil pokrok v jednáních o budově Lužického semináře, v jehož prostorách by mohla SPL vykonávat svoji činnost již v brzké době. Hovořil též o vydání publikace *Stoletý most mezi Prahou a Budyšinem* a dalších rozpracovaných projektech, mezi něž patří příprava reprintu dvou map lužickosrbského osídlení z přelomu 19. a 20. století či dokončování webových stránek o poznávání Lužice. Potěšující zprávou bylo také oznámení o nárůstu členské základny v minulém roce (nyní má SPL 125 členů). Zprávu o *Česko-lužickém věstníku* (ČLV) přednesl jeho odstupující šéfredaktor Josef Šaur. ČLV vycházel v uplynulém roce v největším stránkovém rozsahu za poslední léta a díky přechodu na digitální tisk se podařilo snížit část nákladů na výrobu ČLV. Bohužel prozatím bylo odloženo vydání *Čtení o Polabských Slovanech* od Ludvíka Kuby, dokud nebude přesně vyjasněno, které texty a v jaké podobě mají být do knihy zařazeny. Klára Poláčková přednesla účetní zprávu za rok 2008, z níž vyplynulo, že SPL splnila veškeré závazky vůči svým partnerům a hospodařila s kladným zůstatkem. Miloš Malec vystoupil s návrhem rozpočtu na rok 2009, který byl valnou hromadou jednomyslně přijat.

Valná hromada zvolila vedení a předsednictvo SPL a šéfredaktora ČLV. Předsedou byl zvolen Petr Kaleta, místopředsedy Klára Poláčková a Miloš Malec. Členy předsednictva se stali Antonín

Kříž, David Lenk, Josef Šaur a Josef Bartoň. Novým šéfredaktorem ČLV zvolila valná hromada Richarda Bígla.

Při odpoledních jednáních proběhla diskuze o místních odbo-rech SPL. Nakonec valná hromada přijala usnesení nerozšiřovat v této věci stávající stanov. Dále odsouhlasila zřízení místního odboru v Děčíně. **Josef Šaur**

Se zármutkem jsme na začátku tohoto roku přijali zprávu o skonu dvou horlivých přátel Lužických Srbů. Farář Jednoty bratrské Miroslav Hloušek z Vesce zesnul 29. prosince. 2008 a Jiří Barták z Prahy 31. ledna 2009. **jš**

Z HORNÍ LUŽICE

Habilitacija w przedmjece sorabistika

Sobudźežačer Instituta za sorabistiku Lipšćanskeje uniwersity, dr. Timo Meškank, je so w léce 2008 w przedmjece sorabistika habilitował. Po tym zo napisachu posudźowarjo prof. Danuta Rytel-Kuc (Lipsk), prof. Roland Marti (Saarbrücken) a prof. Tadeusz Lewaszkiwicz (Poznań) pozitiwne posudk wo jeho habilitaciskim spisu *Wuprajenska struktura w serbsčinjce. Přepytowanja k syntaksy a sadowej semantice*, přeprasy habilitaciska komisija pod nawodom prof. Edwarda Wornarja 9. a 10. junija 2008 na zakončacej zarjadowani habilitaciskeho jednanja. Přenje zarjadowanje, zjawny wědomostny přednošk, bě wěnowany temje *Gramatikopis serbsčiny. Deskriptiwny abo skerje preskriptiwny?* Druhe zarjadowanje, zjawna wučba z diskusijnym charakterom, steješe pod heslom *Poměr nošerjow rěče k normje swojeje rěče a jeje kodifikacije, znazornjene na přikładze hornjoserbsčiny*. Wobě zarjadowani hódnočeše habilitaciska komisija jednohótsnje jako wukon wotpowědowacy žadanjam habilitaciskeho porjada. Na posedzenju fakultneje rady Filologiskeje fakulty Lipšćanskeje uniwersity 7. julija 2008 spožči so dr. Timej Meškankej akademiski stopjeń dr. phil. habil. Habilitaciske dźeło wuńdže w léce 2009 jako monografija w nakładnistwje Dr. Kovač, Hamburg (hlej <http://www.verlagdrkovac.de/978-3-8300-4240-2.htm>).

red

2. 2.

Strana zelených Saska schválila w Drážďanech volební program, se kterým se bude ucházet o přízeň voličů ve volbách do saského sněmu na konci srpna. Zelení se v něm mimo jiné zavazují, že se budou angažovat za zesílení kulturního života Lužických Srbů, a že budou podporovat dvojjazyčné vzdělávání na všech stupních škol.

2. 2. a 3. 2.

Předsednictvo Domowiny na svém zasedání 30. ledna v Budyšině kritizovalo **Lužickosrbský národní soubor** (Sebski ludowy ansambl) za to, že značná část jeho vystoupení má čistě německý obsah. Předsedkyně Společnosti na podporu Lužickosrbského národního souboru zdůraznila, že není jasné, proč toto sdružení vystupuje především v západních zemích Německa i přes to, že čerpá podporu států Saska a Braniborska. Dle slov jednatele Domowiny Bjarnata Cyže nemůže podpora Lužickosrbského národního souboru ani **Německo-lužickosrbského národního divadla** (kde Domowina nachází podobné nedostatky) jít v budoucnosti dosavadním směrem. Z předložené finanční zprávy Německo-lužickosrbského divadla vyplývá, že tato kulturní instituce hospodařila v roce 2007 se ztrátou 114.000 euro. Deficit bude vyrovnán z rozpočtových rezerv nového budyšínského velkookresu.

5. 2.

Spor mezi **Svazem lužickosrbských umělců** (Zwjazk serbskich wumělcow) a Nadací lužickosrbského národa (Załožba za serbski lud) o finance na mzdu projektového koordinátora pokračuje.

Z DOLNÍ LUŽICE

Z valné hromady dolnolužické župy Domowiny

Nadace totiž na svém zasedání znovu nerozhodla o uvolnění potřebných financí. Koordinátor má na starosti zprostředkování kontaktů s partnery a všechny administrativní záležitosti svazu. Dle mínění předsedy svazu Benedikta Dyrlicha není možné bez tohoto placeného spolupracovníka dostat všem záměrům jeho uměleckého sdružení. Na rok 2009 má svaz naplánovanou organizaci dvou desítek autorských čtení, dále koncerty, výstavy a umělecké dílny. Všechny tyto projekty budou muset být zmrazeny, dokud nadace na svém dubnovém zasedání nerozhodne o uvolnění potřebných finančních prostředků.

6. 2.

28. března se bude v Chrósćicích konat **valná hromada Domowiny**, na které má být zvolen nový předseda tohoto zastřešujícího svazu Lužických Srbů. Dosud však nebyl navržen žádný kandidát. Dle slov Ludmily Budarjowé nepodala ani Lužickosrbská školská společnost (Serbske šulske towarstwo), které předsedá, dosud žádný návrh, jelikož není jasný status předsedy Domowiny. Dosud totiž nebylo stanoveno, zda tato funkce bude placená nebo čestná s honorářem či pouze čestná, při které bude muset nový předseda zůstat ve svém dosavadním zaměstnání. A tento fakt je při jmenování kandidátů zásadní. Z tohoto důvodu dosud nepostavil žádného kandidáta ani Svaz lužickosrbských umělců. Jeho předseda Benedikt Dyrlich by byl rád, kdyby dosavadní předseda Domowiny Jan Nuk své poslání vykonával ještě dva roky, než bude ohledně statusu této funkce jasno. Funkci předsedy Domowiny totiž není možné srovnat s funkcí poslance nebo jiného veřejného funkcionáře. V případě zvolení do zemského nebo spolkového sněmu je možné se dohodnout se zaměstnavatelem, že se pracovník po uplynutí volebního období na své místo opět vrátí; v případě národní angažovanosti toto pravidlo neplatí. Za současného stavu, kdy je funkce předsedy Domowiny neplacená, je velmi pravděpodobné, že kandidaturu přijme někdo z řad lužickosrbských důchodců.

10. 2.

Podpisová akce **Žádné nové povrchové doly**, kterou v Dolní Lužici pomáhala organizovat Lužickosrbská národní strana (Serbska ludowa strona) zkrachovala. Koordinátoři petice měli ambici posbírat 80.000 podpisů občanů, kteří nesouhlasí s rozšiřováním těžby hnědého uhlí v Dolní Lužici. Na konci akce se však podařilo shromáždit pouze 25.168 podpisů. Předseda Lužickosrbské národní strany Hannes Kell považuje krach petice za smutnou zprávu pro Lužici i pro životní prostředí. Jako důvod nezdaru vidí pasivitu občanů, kteří podlehlí lobbismu těžební společnosti Vattenfall.

12. 2.

Z obce **Miłoraz** se kvůli rozšíření těžby hnědého uhlí musí přestěhovat 209 obyvatel z 52 usedlostí. Zatím není jasné, kde se začne s výstavbou jejich nových domů. Postižení obyvatelé by do listopadu měli hlasováním zvolit jednu ze tří nabízených lokalit.

17. 2.

16. února zapálil neznámý pachatel informační tabuli při vchodu do **Lužickosrbské kulturní informace** (Serbska kulturna informacija) v přízemí Lužickosrbského domu v Budyšině. Po žhářii, který před zapálením zřejmě polil tabuli benzínem, pátrá policie.

18. 2.

Ve **Štětínském národním muzeu** byla 13. února slavnostně zahájena výstava *Lužičtí Srbové. Dějiny. Kultura. Tradice*. Výstavu připravilo budyšínské Lužickosrbské muzeum, jehož ředitel Tomasz Nawka byl přítomen i na vernisáži, kterou navštívilo pět desítek Štětíňanů. Tato putovní výstava byla do prosince 2008 instalována v Poznaňském národním muzeu, kde ji zhlédlo kolem 8.000 návštěvníků.

Zprávy ze Serbských Nowin připravil Petr Ch. Kalina.

Letos na konci ledna (21. 1. 2009) proběhla v Janšojcích volební valná hromada župy Dolna Łužyca. Došlo přitom ke změně vedení: župankou byla zvolena dr. Madlena Norbergowa.

Odstupující župan Pětš Petrik zhodnotil rok 2008. Z jeho projevu ve stručnosti aspoň několik bodů.

Župa Dolní Lužice má nyní 37 místních skupin s 1057 členy, 18 sdružení s 928 členy, dohromady tedy 1985 členů.

Cenu Domowiny v roce 2008 obdržela Lizka Měškowa z Janšojc. Za dobrou práci a bohatou činnost odstupující župan pochválil skupiny v Turnowě, Hochoze a Novém Rogowě.

V roce 2008 poprvé proběhl den otevřených dveří v Srbském domě v Chotěbuzi. Cílem bylo rozšířit povědomí o činnosti Srbského domu především mezi německou veřejností. Asi 200 návštěvníků mělo možnost setkat se s lužickosrbskou řečí a kulturou, také s činností lužickosrbských institucí. Na závěr asi 60 lidí shlédlo premiéru nového filmu *Pomoc wodnikowi (Pomoc za nykusa)* natočeného Jazykovým střediskem Witaj.

Domowinski muzej Dešno oslavil v loňském roce 25 let od založení. Za dobu jeho činnosti jej navštívilo asi 78.000 návštěvníků. Třídenní oslavy se konaly počátkem října.

U příležitosti 60. výročí úmrtí faráře Bohumila Šwjely v květnu 2008 se v Dešně konala bohoslužba v lužické srbštině, poté se konalo shromáždění u pomníku této významné lužickosrbské osobnosti.

Rok 2008 přinesl kulaté výročí: před 10 lety byla v Žyłowě založena první školka typu Witaj. V současné době se lužickosrbská řeč v Dolní Lužici vyučuje na 36 místech, mezi která se počítají školky a základní školy typu Witaj a běžné základní školy, dohromady s 2 200 dětmi. Uvažuje se o zřízení dalších školek typu Witaj, například ve Wjerbně, Móstě, Turjeji nebo Škódowě.

Desetileté výročí oslavila také Divadelní skupina v Hochoze. V loňském roce nacvičili představení Sergej, jehož autorem je Jurij Koch. Hra čerpá z období, kdy byla poblíž Hochozy umístěna sovětská vojska. Premiéry na počátku srpna v kulturním domě v Hochoze se zúčastnilo 350 návštěvníků.

Na základě dohody uzavřené mezi Domowinou a Vattenfallem na konci července 2007 podpořil Vattenfall v loňském roce více než 60 projektů. Zároveň župa Dolní Lužice přistoupila k občanské iniciativě, která chce prostřednictvím referenda zabránit otevření nových uhelných dolů. Tento krok je třeba chápat tak, že občanská iniciativa je vedena proti energetické politice spolkové země Braniborsko, nikoli proti koncernu Vattenfall.

V roce 2008 byla podepsána dohoda s Braniborskou technickou univerzitou (BTU) v Chotěbuzi, která se týká spolupráce na poli lužickosrbského jazyka, kultury a dějin.

Na valné hromadě bylo navrženo pět kandidátů do svazového předsednictva Domowiny, které se bude volit na valné hromadě Domowiny 28. března 2009 v Chrósćicích. Dále bylo zvoleno nové předsednictvo župy Dolní Lužice, které má 13 členů. Ti ze svého středu zvolili županku dr. Madlenu Norbergowou.

Nová županka Madlena Norbergová se narodila v rodině lužickosrbského faráře Herberta Nowaka. Dolní lužické srbštině se naučila jako mateřské řeči. V letech 1976–80 studovala vysokou školu v Lipsku, obor učitelství ruského a lužickosrbského jazyka. V roce 1982 se vdala a přestěhovala se za manželem do Švédska. Zde nejprve působila jako učitelka němčiny, po pětiletém doktorandském studiu ve Slavistickém ústavu univerzity v Uppsale (1992–96) zde pracovala. V roce 1998 se vrátila do Německa, kde působila na univerzitě v Postupimi ve Slavistickém ústavu. Od roku 2002 je vědeckou pracovnící v Jazykovém středisku Witaj v Chotěbuzi.

Z úvodního projevu dr. Madlenu Norbergowé alespoň tři postřehy:

Lužice je mnohokulturní oblast, kde srbství má v dějinách i nyní své pevné místo. V našem tak rychle se měnícím světě, kde i hospodářství je vratké, může být domov něco konstantního a stálého. Naše identita je vázána na naši zemi, kde jsou naše kořeny. Srbství

obohacuje naši Lužici a myslím, že také Němci tomu víc a víc rozumějí a přijímají to. ...

Již velkou část lužickosrbské podstaty jsme ztratili následkem zničení našich vsí. Z toho mě bolí srdce. Proto stojím za občanskou iniciativou proti novým uhelným dolům. Jsem velice spokojena, že župa Dolní Lužice k této snaze přistoupila. Nebudeme se stavět přímo proti koncernu Vattenfall, na to jsme příliš slabí, ale chceme stále znova poukazovat na to, že ekonomický požadavek zapříčiňuje etnickou ztrátu. ...

Přestaňte s národním pesimismem! Mnoho se děje a mnoho se chystá. Ať nám národní práce působí radost, ať nás spojí a posílí, ať nám dodá hrdosti! Naše hodnota není o nic menší než všech ostatních národů na světě.

Na základě znění projevu Pětše Petrika a zpráva v Nowem Casniku 5 a 6/2009 sestavil Miloš Malec.

Po woklapnicach („odklepnutích“ uplynulého roku), které proběhly v první půli ledna, přišel v jeho druhé polovině po roce opět čas *zapusta* (masopustu). Tento starobylý obyčej se v dolnolužických vsích slaví v různá data zhruba od poloviny ledna do poloviny března (podle toho, na který den připadají velikonoce – od toho se odvozuje začátek církevního postu, který po masopustě následuje), a to většinou průvodem mladých krojovaných párů po dědině za doprovodu muziky (poté zpravidla následuje taneční zábava). Jinde dávají přednost *camprowanju* (tradičnímu masopustnímu veselí v maskách), nebo nezřídka organizují obě podoby této typicky dolnosrbské lidové slavnosti.

V lednu (přesně 25. 1.) oslavují srbské děti také v Dolní Lužici *ptaškowu swajźbu* (ptačí svatbu, hornosrbsky *ptači kwas*). Za tím účelem proběhl v daný den kulturní program v jídelně Dolnosrbského gymnázia, kde hlavní roli hráli malé členky a členové dětské taneční skupiny *Swěttaška* (Světélka) ze Żylowa. Ale už 12. ledna dorazil do Chotěbuzi z Budyšina *Serbski ludowy ansambl* s muzikálovým představením pro děti *Zabyta sroka* (Zapomenutá straka) v dolnosrbské i německé verzi. Je však třeba dodat, že tento obyčej, jakkoliv sympatický, se v Dolní Lužici nedochoval a jedná se o novodobý „import“ ze srbské Horní Lužice.

O den dříve, tj. 11. ledna, spíše mládeži a spíše k *zapustu* přivezl do Nowé Niwy resp. Wjerbna mladý tým *SLA muzikál* na téma *Wubėganje z gnězda* (Opouštění rodného hnízda). Jedná se

o milostný příběh s „aktuálními“ prvky představovanými moderním způsobem života ve městě Hamburku, jenž stojí v konfliktu s tradičním životem na venkově, v Lužici. Srbský folklór se ve hře mísí s nejnovějšími formami populární hudby a jim odpovídajícími městskými subkulturami (např. vyznavači hudebního a životního stylu hip-hop). Tato zdánlivě nesourodá kombinace je dle ohlasů dnešním mladým Lužičanům dobře srozumitelná. Dolnosrbská řeč však už zřejmě méně a pravděpodobně z toho důvodu – což je ovšem smutné – byl počet diváků (40) dokonce výrazně nižší než počet účinkujících (70).

Tématem *Serbskego blida* ze 14. ledna v Srbském muzeu v Chotěbuzi byla tradiční dolnosrbská kuchyně. Tentokrát se samozřejmě *psi bliže* pouze nediskutovalo, ale též opravdu hodovalo.

Žeń wótwołrjonych žuri (den otevřených dveří) Dolnosrbského gymnázia 20. ledna přilákal na 150 potencionálních zájemců o studium na této škole, převážně z okolí Chotěbuzi.

20. ledna zemřel ve věku 84 let významný srbský etnograf **Albrecht Langa** z Lubina, znalec slovanských lidových krojů na území Německa. Albrecht Langa byl dlouhodobým pracovníkem Lužickosrbského ústavu a autorem a spoluautorem (společně s vloni taktéž zesnulým Lotarem Balkem) mnoha publikací o lidovém oděvu Lužických Srbů, zejména pak několika dílů Atlasu lužickosrbských krojů. Langa se podrobně zabýval rovněž zbytky lidových krojů Dolních Srbů z Poodří (dnes převážně v Polsku) a Polabských Slovanů (kmene Dřevanů) z oblasti tzv. Wendlandu na levém břehu Labe poblíž Hamburku.

Ve středu 21. ledna se v Barbuku konala **zajímavá přednáška** pracovnice muzea v Lubnjowě o zvycích, povaze a mentalitě Dolnolužických Srbů viděných očima literátů a etnologů druhé poloviny 19. století.

5. února četl v Srbském muzeu spisovatel **Jurij Koch** ze své nové knihy *Na kóncu dnja*. Příběh napsaný v hornosrbském nářečí obce Hórki ležící v oblasti *katolskich Serbow* mezi Budyšínem a Kamencem vychází ze skutečných tragických událostí, jež se v této vsi odehrály na konci 18. století. Kniha vyšla v nakladatelství Domowina koncem roku 2008.

Z Nowého Casniku 3–6/2009 připravil František Březina

Březenový členský večer

V měsíci březnu Vás zveme na promítání dokumentu *Dějiny Lužických Srbů* (díl III. a IV.), které se bude konat **26. března 2009 v 18.00 hod.** na Filozofické fakultě UK, Nám. J. Palacha 2, v knihovně slavistiky č. 9.

Pozvánka

Ve čtvrtek 26. března 2009 v 17.00 hod. se uskuteční koncert lužickosrbské hudby, na kterém vystoupí žáci profesorky Jarmily Vrchotové-Pátové, která pořad uvádí. Zazní skladby K. A. Kocora a B. Krawce. Koncert pořádá Výbor národní kultury v ulici Politických vězňů 9, Praha 1, č. 153, 3. patro.

Česko-lužický věstník vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR

Česko-lužický věstník. Časopis o Lužici, sorabistice, literatuře a menšinové politice. Česko-serbski wěstnik. Časopis wo Serbach, serbowědže, pismowstwe a mjeńšinowej politice. Vychází ročně v osmi číslech a dvou dvojčíslech v nákladu 300 výtisků. • Cena jednotlivého čísla 20,- Kč.

- Vydává Společnost přátel Lužice/ Towaršnosť přečelow Serbow/ Towarišnosť psijašelow Serbow, **styčná adresa:** náměstí Jana Palacha 2, Praha 1-Josefov, CZ-116 38, www.luzice.cz. • **Bankovní spojení:** ČSOB (Poštovní spořitelna) 181 757 044/ 0300. • **Vedoucí redaktor:** Mgr. Josef Šaur.
- **Zástupce vedoucího redaktora:** Mgr. Petr Kalina • **Redaktoři:** PhDr. Zuzana Bláhová, Ph.D., Radek Čermák, Mgr. Ondřej Doležal, Mgr. Jan Zdichynec, Ph.D.
- **E-mail redakce:** cesko-luzickyvestnik@centrum.cz • **Redakční uzávěrka:** 15. dne předcházejícího měsíce
- **Předplatné na rok 2008:** ČR 200,- Kč, členské příspěvky 300,- Kč, zahraniční 20 €, při platbě v hotovosti 15 €, sociálně slabí mohou požádat o snížení. • **Objednávky:** Klára Poláčková, Pionýrů 310/5, 289 23 Milovice, tel. a SMS +420 607 588 684, el. adresa: polackova.klara@seznam.cz. Abonenci ze ZRN teč prez referenta Domowiny za kulturne naležnosće a wukraj, Budyšin. • **Předplatné je vázáno na kalendářní rok a je splatné nejpozději do konce března. Pro ukončení předplatného je nutné se odhlásit. Stížnosti na nezaslání vyřizuje Klára Poláčková.** • **Redakce se nezotožňuje vždy s názory autorů. Za věcnou a slohovou stránku příspěvku odpovídají příslušní autoři.**
- **Používat zdroje ČLV je možné s podmínkou uvedení zdroje a internetové adresy www.luzice.cz, pokud je dílo již zatíženo autorskými právy, platí zásady prvotního zdroje.** • Bytí časopisu je založeno na práci dobrovolníků. • MK ČR E 6880 • ISSN 1212-0790